— Мамо,— тихенько пискнуло шпаченя.— Що там надворі? Чуєш?.. Хтось грюкає...

— А ти вже й злякалось? — спитала шпачиха.— То буря, синку. Вітер гілля старе ламає...

* * *

Юрко причинив за собою хвіртку, привалив її камінцем. І раптом завмер на місці: щось пискнуло тоненьким голоском. Мабуть, миша. І як проникла вона, Шилохвоста, у володіння кота Пірата!

Не знайшовши нічого, Юрко подався у двір, де стояла пуста недобудована хата — майбутня майстерня художника. Круг неї — свіжі ями, кучі глини й піску. Без господаря, дяді Максима, все це здається покинутим, принишклим.

Кілька днів тому дядя Максим покликав Юрка і сказав:

— Я їду в місто, Юрасю. Тижнів, мабуть, на два. Призначаю тебе комендантом козинського хмарочосу.

Хмарочосом художник називає свою майстерню. Можливо тому, що над голими стінами її стирчать високі дерев’яні палі. І хмари, виповзаючи на берег Дніпра, розчісують об них сиві розкуйовджені бороди.

Ходить Юрко по подвір’ю, нудьгує. Ех, коли б швидше повертався дядя Максим! З ним завжди весело. Взагалі — дивний він чоловік. Навіть вигляд у нього кумедний. Велика лиса голова, руда борідка і окуляри на самому носі. І хода якась незвичайна. Зігнувшись, біжить кудись підтюпцем, пильно приглядається до всього, що зустріне на шляху.

Юрко з Іллюшкою пізнають його ще здалеку. Тільки з’явиться він у Козині, з галасом летять назустріч. І відразу ж чіпляються за пузатий портфель.

— Ану, покажіть, покажіть!..

Дядя Максим, низенький, кремезний, згребе хлоп’ят в оберемок і несе у своє подвір’я. Тут же, прямо на піску, всі троє сідають і схиляються над портфелем. Бородатий художник, як казковий чародій, починає примовляти:

— Відкрийся, скринько, відкрийся, коштовна...

Клацає застібка — і перед хлоп’ятами виростає ціла купа малюнків. Яких тільки звіряток тут немає! І пухнаті зайчата, і злющий вовк, і полохливі синички, і винахідливий їжачок.

І це не просто малюнки. З пташками і звірами дяді Максима завжди трапляються веселі пригоди. Ну, ось хоча б на стадіоні. Болільник козел спіймав м’яча і давай його гризти. Думає, дивак, що то капуста! Лінько бегемот задрімав біля воріт, і йому вже десятий гол забили. Санітарка мавпа, розгубившись, перев’язала не руку потерпілого, а телеграфний стовп... Отаку чудасію показував художник!

— Тепер гляньте на цих рибалок,— каже дядя Максим і задоволено посміхається крізь окуляри.

Вп’ялися хлопці оченятами в малюнок. Бач, як вмостились на березі річки заєць з котом! В руках — справжні вудки, поряд — баночки з черв’яками.

— Юрко! — регоче Іллюшка.— Глянь на зайця! Їй-богу, на тебе схожий. Дивись, такі ж вуха довгі, і шия тонка, і губи, як ти, копилить...

— А кіт?! Це ж ти, Іллюшко! Біленький, товстенький і навіть ластовиння на щоках...

— А цей товариш на кого схожий? — виймає дядя Максим ще один аркуш паперу.

Під деревом сидить огрядний ведмідь. Руда борідка, окуляри на носі. Щось зосереджено малює...

Глянули хлопці на Мишку-художника, на дядю Максима — і аж зайшлися від сміху.

— От здорово! Як викапаний!

Художник ховає картинки в портфель, і хлопці разом зітхають: жаль розлучатися з веселими звірятами!

— Ви давно малюнки робите? — питає Юрко.

— О, давненько вже...

І дядя Максим, примруживши очі, розказує... Жив отут під Києвом, у Козині, сільський хлопчина. Цілими днями блукав у лісі, ночував на березі Дніпра. Прислухався до шуму сосен, до співу пташок, придивлявся до звіриних слідів. І знав, де гніздяться синички, де зимують кажани, де влаштовують ігри лисенята. А потім, куди не кидала його доля — по фронтових окопах, по дорогах Сибіру, по великих містах,— ніде і ніколи не розлучався з олівцем і блокнотом. Все, що оточувало його в дитинстві, спливало у пам’яті і просилося на папір...

Іллюшка дивився на сусіда закоханими очима.

— То ви теж, виходить, козинський...

— Жив недалечко звідси. І на старості вирішив тут поселитись. Кращого місця ніде немає!

Хлопці задирають голови. Десь за Дніпром народжуються легенькі хмарини; вони ростуть, темнішають і, немов казкові човни під вітрилами, гордо пливуть над лугами, а потім ховаються в широкій гавані, за гострими зубцями соснового бору. Дійсно, кращого місця ніде не знайти!

* * *

По піску Юрко з'їхав у глибоку яму. Дядя Максим казав, що тут буде у нього басейн. Справжній басейн з живою рибою. І ще говорив художник:

— Ось побачите, хлопці: тільки побудуюсь, злітатиметься до мене в гості все птаство, всі мешканці лісу ходитимуть. Вони давно дружать зі мною.

Змірявши яму (води буде з головою йому), Юрко виліз нагору. І тут він побачив на огорожі шпака. О, уже перший гість прилетів до художника!

Шпак підозріло глянув на хлопця, стріпнув крильцями і зник за тином. Цікаво, що він там знайшов? Юрко тихенько прокрався на вулицю. А де крилатий гість? Пропав, ніби корова язиком злизала!

Хлопець заліг у рівчаку, причаївся. І раптом помітив: шпак висунувся з отвору поштової скриньки, прибитої до хвіртки. Оце дивина! Жива "пошта" прийшла дядькові Максиму! Мабуть, велика фанерна скринька здалася птахові шпаківнею.

— Іллюшко! А йди-но сюди! — гукнув Юрко.

Розсунулись дошки паркану, і в щілині показалася білява хлопчача голова.

— Що таке?

— Дивись...

Шпак випурхнув зі скриньки і примостився на хвіртці. Побачивши близько двох малюків, крикнув пронизливо, ніби пригрозив: "Геть, шибеники! Чого тут лазите?" У ту ж мить дві голівки пірнули в зелені зарості, і птах, заспокоївшись, полетів за здобиччю.

З кущів знов блиснули цікаві до всього оченята.

— Юрко! Давай глянемо, що він робить у скриньці...

— Не треба. Узнає — не повернеться.

— Ну, трішечки. Подивимося — і все.

Ох, і нетерплячий оцей Іллюшка! Прямо біда з ним. Чесно кажучи, і Юркові кортить скоріше розгадати шпачиний секрет, але ж він уміє тримати себе в руках.

— Добре, пішли,— нарешті погоджується Юрко.— Тільки слухай — руками не чіпати!

Вони обережно відхилили кришечку скриньки, а звідти: чик-чик-чик...

— Пташенята!

— Дзьобики повідкривали!

— Бідні, їсточки хочуть...

Іллюшка порився в кишенях.

— У мене яблуко є. Солодке-солодке!

Іллюшка ткнув шматочок яблука немічному, в чорному пушку шпаченяті.

— Не хоче...

— Постій тут, я за пиріжком збігаю. Мати сьогодні спекла.

Юрко метнувся додому, прибіг назад захеканий і тиць кусок пиріжка в гніздо. Пташенята — ніякої уваги. Збилися в купку, сховали дзьобики і спокійно дрімають.

— Шпак летить! — крикнув Ілля.

Хлопці, мов їх кропивою вжалили, кинулись геть від тину і з розгону — шелесть у рівчак!

Шпак відчув щось недобре. Подивився в один бік, у другий, оглянув свою хатку і, не знайшовши чогось підозрілого, стрибнув до свого гнізда.

Із засідки почулися притишені голоси:

— Ілько, ти помітив, що в нього в дзьобі?

— Якийсь гачок...

— Не гачок, а черв’як. Дивитись треба!

— То давай і ми черв’яків накопаємо!

Хлопці вилізли з рівчака і, пригнувшись, шмигонули повз огорожу. Чик-чик-чик — донеслось із скриньки-шпаківні. "Он хто попискував!" — здогадався Юрко.

* * *

— Мамо, що ми бачили! — випрямило тоненьку шийку шпаченя.— Піднялась криша, і над самісіньким гніздом засвітились чиїсь очі. Великі-великі очі!

"Невже оті хлопці сюди полізли?" — з тривогою подумала шпачиха.

— А вас ніхто не чіпав?

— Ні, мамо. Тільки їсти приносив. Таке несмачне, таке кисле...

—Ну, бачите, нічого страшного не трапилось. Спіть спокійно, мої чорняві!

* * *

Хлопці повертались з берега. Іллюшка ніс лопату, а Юрко — баночку з черв’яками. Те, що вони угляділи, стривожило їх: біля хвіртки терся здоровенний чорний котяра; він ласо облизувався, зиркаючи хижим оком на шпаківню.

— Юрко, ваш Пірат все рознюхав!

— Тпруськи, проклятущий! — крикнув Юрко і жбурнув у кота грудкою. Пірат, мов тінь, прослизнув під тином.

"Що він там накоїв?" — схвилювався Юрко. Він добре знав Пірата. Спритний і сильний, кіт виловив усіх мишей і пацюків не лише в своєму дворі, а й у сусідів. За це шанувала його бабуся. І прощала котові будь-які грішки: поласує той сметаною чи принесе пташеня з лісу,— тільки полає для виду.

Не гаючи часу, хлопці кинулись до гнізда. І полегшено зітхнули: не встиг нашкодити! Усі п’ятеро шпаченят були на місці!

— Як будемо годувати? — звернувся Іллюшка до друга.— Черв’яки он які довгі, ще подавляться малюки...

— Знаєш що? Принеси ножиці!

Товстий, неповороткий, Ілля на диво швиденько метнувся додому. А по хвилині повернувся з довгими садовими ножицями.

Розрізали черв’яка на п’ять кусочків.

— Дивись, Юрко, їдять! Навіть не пережовують!

Дійсно, шпаченята довірливо підставляли роззявлені дзьобики. Одержавши свою частку, миттю ковтали її. Смішні, галасливі, тяглися одне перед одним до хлопчачих рук. Та скоро стомились і, знеможені, опустили голівки, заснули.

— Пішли звідси,— шепнув Юрко.— Хай подрімають.

— А що з Піратом робити?

Юрко насупив чорні бровенята, задумався.

— Може, чергуватимемо? До обіду я, а після обіду ти.

— А вночі?

— Тоді так: прив’яжемо Пірата мотузкою. До пакола, як телят припинають...

* * *

— Мамо, знаєш, хто до нас приходив? Сам чорний, вуса довгі і кігті на лапах...

— Вусатий, з кігтями? — жахнулась шпачиха.— Стережіться його, дітки!

* * *

Хтось настирливо тарабанив у шибку. Прокинувшись, Іллюшка побачив за вікном свого друга. Юрко стояв блідий і ледве стримував сльози. Ілля накинув сорочку, штанці і прожогом вилетів у двір. Злякано закліпав очима:

— Що трапилось?

— Пірат одне шпаченя украв. Дивлюсь, наминає щось, злодюга... Тільки пір’ячко лишилось.

— З пакола зірвався?

— Та ні. Вночі страшенно нявчав. Бабусі жаль стало — відпустила.

Хлопці стояли один проти одного, розгублені, мовчазні.

— Що ж тепер робитимемо? — з гіркотою мовив Іллюшка.

— Дядю Максима треба знайти.

— У Києві? Заблудимось...

— Давай листа напишемо!

* * *

Відправивши листа, хлопці по черзі сиділи біля хвіртки до самого вечора. Виглядали вони сусіда і весь наступний день, і другий, і третій. Нарешті, четвертого дня, коли вже сутеніло, між соснами замаячила знайома постать.

— Дядю Максиме! Дядю Максиме! — загаласували хлопці і помчали йому назустріч.

— Розказуйте, що за біда тут сталася,— баском загудів художник.— Не міг ніяк второпати з вашого листа.

Юрко з Іллюшкою навперебій загомоніли про те, як знайшли гніздо, як годували пташат і який злочин вчинив кіт.

Дядя Максим приклав вухо до скриньки, прислухався:

— Живенькі, шарудять! — обличчя його посвітлішало.— Шпак поселився у скриньці! Просто неймовірно!

Друзі з нетерпінням чекали, що ж придумає художник для врятування пташиної сім’ї. Дядя Максим повісив на кілок плащ, портфель і скомандував:

— Несіть молоток, гвіздки! І дроту пошукайте!

Сам пішов за хату, притяг стареньку драбину.

До паркану міцно прибив високу жердину, потім обережно зняв з гачків скриньку і дротом прикріпив її вгорі.

— О, тепер справжня шпаківня! — сказав задоволено.— Пірат уже не залізе туди.

Дядя Максим спустився на землю.

— До речі, а де цей розбійник?

— Ми арештували його,— сказав Юрко і загадково підморгнув Іллюшці.

— Як то — арештували?

— Ходіть, покажемо.

Всі троє пішли в Юрків сад. Тут, під грушею, стояла догори дном розсохла дерев’яна діжка. Юрко навалився плечем, перехилив діжку — і з-під неї, як очманілий, вискочив Пірат. Кинувся до груші і — разраз-раз! — видряпався на саму верхівку. А тоді як закричить: "Мя-я-у!" Мовляв, більше не буду, простіть мене, людоньки!

— Отож дивись, злодюго! — пригрозив йому Юрко.

* * *

— Іллюшо! Юрасю! — гукнув через тин художник.— Скоріше сюди!

В одну мить хлопці були у дворі дяді Максима. Господар метушився біля хати, схвильовано поправляв окуляри на носі:

— Шпаченята вилетіли! Он вони!

На осокоровій гілці, що нависла над тином, сиділи молоді шпаченята. Мати-шпачиха перескочила на вищу гілку і щось скоромовкою загомоніла до дітей, ніби підбадьорювала їх, запрошувала до себе.

Одне шпаченя присіло, напружилось і пурхнуло до матері. Ось воно повисло на гілочці, злякано затріпотіло крильцями, а коли твердо стало на ноги, переможно запищало на весь двір. За сміливцем потяглося друге, потім — третє і четверте шпаченя. А мати забралась ще вище і знову кликала до себе малюків.

Хлопці, ніби то вони самі вчились літати, стрибали й верещали від радості. І поки вони носились круг осокора, дядя Максим щось спішно черкав олівцем у блокноті.

— Гей, козаки, оцініть роботу! — і простяг аркуш паперу.

Глянули хлопці — аж у долоні сплеснули. На малюнку — двоє шпаченят. Ну просто живі! І чимось схожі на них, Юрка та Іллюшку. Такі ж веселі, меткі, невсидющі!

Хлопці стояли посеред двору, захоплені красою життя і його відблиском — простенькою картинкою художника. А на верхів’ї осокора співала, аж захлиналась дружна сім’я шпаків.

* * *

— Мамо, то це вони — рятівники наші? Це вони підняли шпаківню аж до хмар?

— Вони, дітки, вони.

— А літати вони уміють?

— І літати, і плавати, і будувати — все уміють. А чого не вміють — вчаться.

— А хто ж вони такі?

— Люди. Найкращі друзі наші.